

Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerin Dini Yapısına Kısa Bir Bakış

Dr. Ömer YILMAZ*

Özet

Günümüzde Avrupa Birliği 27 ülkeden oluşan başlangıçta ekonomik, daha sonra siyasi ve kültürel bir oluşuma doğru giden önemli bir Birliktir. Ülkemiz de bu Birliğe girmek için uzun süredir uğraş vermektedir. Yaklaşık 480 milyon nüfusa sahip bu Birlikte hakim olan din Hıristiyanlıktır. Ancak bu dinin farklı mezhepleri başta olmak üzere İslam da hatırı sayılır bir yekun teşkil etmektedir.

Bu çalışmamızda Avrupa ve Avrupa Birliği'nde dinin yerine bakılacak, bu arada üye ülkelerin dini mensubiyetine değinilecektir. Sonuçta ise kısa bir özet değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa, Avrupa Birliği, Din.

Abstract

Today, EU, which began as an economic union and evolved into a political and cultural constitution, is an important unity. Our country tries to join this union for a long time. Dominant religion within the union which has 480 billion populations is Christianity. But Islam has an important population alongside the different Christian denominations within the union.

Subject of this study will be the place of the religion in Europe and European Union. Meanwhile, religious belonging of the member countries will be touch on. A brief summary and comment will take place at the conclusion.

Key Words: Europe, European Union, Religion.

Giriş

Biz bu çalışmamızda Avrupa Birliği'nin dînî yapısına kısaca göz atmak istiyoruz. Bilindiği gibi her ne kadar Avrupa Birliğinde hâkim din Hıristiyanlık olsa da, bu dinin geçirdiği tarihi evreler dikkate

* DİB/Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı-AB Uzmanı(muftuomeryilmaz@hotmail.com).

alındığında, taşıdıkları umde ve ruhânî hiyerarşide gösterdikleri farklılık nedeniyle belli başlı bir takım mezheplerin oluştuğu da bir gerçektir.

Avrupa Birliğinde Hıristiyanlık ile beraber, başta İslâm olmak üzere diğer farklı din ve mezheplerin de hatırı sayılır bir yekûn tuttuğu ortadadır. Yeni giren iki ülke Bulgaristan ve Romanya'nın ilk defa böylesine oldukça kalabalık Müslüman bir kitleyi-Türkler- bu oluşumun içine dâhil ettiği, gelecekte nüfusunun tamamına yakını Müslüman Türkiye'nin de girmesi halinde İslâm'ın AB içinde mües-sir bir din olacağına asla şüphe bulunmamaktadır.

AB'ne tam üyelik girişimlerimizin eskiye oranla daha da artması, Batı ülkelerinde çeşitli nedenlerle çok sayıda vatandaşımızın yaşaması gerçeği karşısında bu Birliğin tanınmasına ihtiyaç olduğu kanaatindeyiz. Üstelik başta Almanya olmak üzere farklı Batı ülkelerinde istihdam edilmek üzere çok sayıda din ve eğitim görevlisi göndermekteyiz. Bu gerekçeleri göz önüne alarak Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin daha yakından tanınmasını ve bu ülkelerdeki dînî hareketliliğin bilinmesini arzuladık.

Çalışmamızda istenilen verimin elde edilebilmesi için önce Avrupa Birliğinin oluşum fikri ve sürecine kısaca değinilecek, akabinde din ve mezhep yapısıyla ilgili istatistikî bilgilere geçilecektir.

I-AVRUPA BİRLİĞİ'NİN OLUŞUM SÜRECİ

Bugünkü Avrupa Birliği fikrinin tarihi arka planını XIV. Yüzyıla kadar götürenler bulunsa da¹, Avrupa'da bir "birlik" veya "federasyon" kurma düşüncesinin XVII. Yüzyılda yaşayan Kant tarafından ortaya atıldığı ve bir "Avrupa Birleşik Devletleri" anlayışının dile getirildiği ileri sürülmektedir. Ancak ciddi anlamda Avrupa'da bir "Birlik" tevlit etme düşüncesi II. Dünya savaşı içinde ortaya çıkmıştır. Fikir babalığını Fransız bir tüccar ailenin oğlu Jean Monnet yapmıştır. Monnet'in düşüncelerinden esinlenen zamanın Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman bu teoriyi pratiğe geçirmek için bazı girişimlerde bulunmuş, neticede anılan Birlik, önce 1952 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), 1957 yılında ise Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksembourg'dan oluşan altı kurucu ülkeyle dünya ekonomi ve siyaset sahnesindeki yerini almıştır.

O zamanki adıyla AET, 7 Şubat 1992 tarihli Maastricht'te imzalanan ve 1993 yılında yürürlüğe giren Antlaşmayla "Avrupa Birliği" (AB) adını alan bu yapı, zamanla hem derinlemesine hem de geniş-

¹ Gülören-Ünal Tekinalp, *Avrupa Birliği Hukuku*, (Beta Yayınları), İstanbul 2000, s. 3.

lemesine olan aktivitesini sürdürmüş, bugün dünyanın pek çok açıdan önemli bir aktörü haline gelmiştir.²

Bu cümleden olmak üzere Birlik 1973 yılında Danimarka, İngiltere, İrlanda; 1981'de Yunanistan, 1986 yılında İspanya, Portekiz; 1995 yılında Finlandiya ve İsveç; 2004 yılında ise Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya; 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'yı kendi bünyesine katmıştır.³ Birliğin Hırvatistan ve Türkiye ile olan tam üyelik müzakereleri ise halen devam etmektedir.

Yaklaşık 485 milyon nüfusa sahip, din açısından Hıristiyan ağırlıklı ve başlangıçta ekonomik amaçlı, geldiği bu noktada ise siyasi, sosyal, ve kültürel bir ittifak niteliği arz eden bu Birliğin serbest piyasa ekonomisi, çoğulculuk, temel hak ve hürriyetlerin korunması, hukukun üstünlüğü gibi "Avrupa Birliği Müktesabâtı"⁴ şeklinde özetlenen bu temel kriterlere öncülük etme gayretinde olduğu gözlemlenmektedir.

II- AVRUPA VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE DİNİN YERİ

Hakim din Hıristiyanlığın egemen olduğu Avrupa'da, geniş ölçüde bu özellik muhafaza edilmekle birlikte, küreselleşen ve gittikçe küçülen dünyanın geldiği bu noktada, kıtanın yeknesaklığını uzun süre devam edip ettiremeyeceği tartışılmaktadır. Bu haliyle, tarihte belki ilk defa bir dinler ve ırklar cumhuriyeti denebilecek yaşam tarzının, Osmanlıdan sonra ikinci kez AB çerçevesinde gerçekleşebileceği ileri sürülmektedir.⁵ Bir başka ifadeyle artık Avrupa "çok din ve kültür"lü bir yapıya doğru gitmektedir.

Bilindiği gibi din, doğuştan ferde verilen fitrî bir duygu olup, şüphesiz onun hayatında yadsınamaz bir role sahiptir. Belli sınırlar içindeki insan topluluğuna ait siyasi hâkimiyetin teşkilatlanmış şekli diye tarif olunan "devlet"⁶ de ise, günümüzde farklı uygulamalar olsa da, laiklik ilkesi gereği idârî anlamda bünyesinde dine çok yer verilmemektedir. Ancak ne var ki, üzerinde çalıştığımız Batı ve hatta dünyanın diğer gelişmiş ülkeleri için durum böyle olmakla birlikte, devlet de yeri geldikçe dinden istifade etmesini bilmektedir.

² Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, (Beta Yayınları), İstanbul 2002, s. 1-10.

³ Erol Manisalı, *İçyüzü ve Perde Arkasıyla Avrupa Çıkmazı, Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri*, (Otopsi Yayınları), 4. Basım, İstanbul 2002, s. 52 ; Ali Bulaç, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, (Zaman Gazetesi Yayınları), İstanbul 2001, s. 25.

⁴ Karluk, a.g.e, ss. 766-775 ; Komisyon, *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, ed. Desmond Dinan, çev. Hale Akay, (Kitap Yayınevi), İstanbul 2005, c. I, ss. 191-198.

⁵ Hüseyin Aydın, «Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde İslam ile Hıristiyanlık Arasında Teolojik Müstereklerle ve Kültürel Farklılıklara Bir Bakış», *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Girişinin Din, Boyutu*, (DİB Yayınları), Ankara 2003, s. 271.

⁶ Ahmet Davutoğlu, "Devlet", *DİA*, c. IX, s. 234.

Yani fert için önemli olan dinin devlet için de yadsınamaz bir role sahip olduğunu söylemek istiyoruz.

Nitekim süper güç diye adlandırılan ABD Başkanı Georg W. Bush'un Ülkemize yaptığı kısa seyahat esnasında din adamlarıyla bir araya gelmesi bu açıdan oldukça mânidardır. Yine yakın zamanda Ülkemizi ziyaret eden Hıristiyan âleminin dînî lideri Papa XVI. Benedikt'e gösterilen medya ilgisi dikkat çekicidir. Bununla birlikte modern dünyanın, gelinen bu aşamada dinin insanları birbirinden ayırt edici ve onun temel alındığı bir idare yapısı öngörülmesede, yine de din olgusu bazen resmi bazen gayri resmi ağızlar tarafından dile getirilmekte, hatta zaman zaman bir ülkenin üye olup olmamasında ölçüt olarak gündemde tutulabilmektedir. Zira kimi zaman Birliğe üyelikte "Batı'nın Hıristiyan", "Türkiye'nin Müslüman" karakterinin sıkça vurgulanması bunu göstermektedir.

Nitekim bir zaman Avrupa Parlamento Enstitüsü Başkan Yardımcısı olan Seeler, "Ayrı kültür ve dine sahip bir İslam ülkesi olan Türkiye'nin Hıristiyan AET'de ne işi var?" diye sormakta,⁷ bir başka yetkili Cheysson ise, Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması onun Birliğe girmesinde rol oynuyor mu? Sorusu karşısında "Evet" cevabını verebilmektedir.⁸ Ülkemizin bu Birliğe tam üye olarak alınıp alınmamasının altında yatan korkunun ana nedenin bu kişilerin söylediği gibi farklı din ve kültürden mi, yoksa Türkiye'nin üye olması halinde nüfusa oranla Avrupa Birliği Parlamentosundaki temsil imkânının artarak AB'nin karar organlarını etkileyeceği endişesinden mi⁹ kaynaklandığını doğrusu şimdiden kestirmek mümkün değildir.

Gerçi Avrupa'nın önde gelen siyâsî ve dînî liderleri de hiçbir zaman AB'nin temelde "Hıristiyan bir kimliğe sahip olduğu" gerçeğini gizlememişlerdir. Nitekim Alman Başbakanı Helmut Kohl 1989 yılında 41. Frankfurt Kitap Fuarı açılışında, "AB her şeyden önce ortak değerler, özellikle Hıristiyanlık ve aydınlanma çağının düşünceleri tarafından belirlenen bir kültürel birlik" demiştir.¹⁰ Yine XVI. Benedikt'in selefi olan Papa Jan Paul'un 9 Kasım 1982 yılında yaptığı bir konuşmada, bu Birlik için dinin önemini göstermesi açısından ilginç bir yaklaşım sergilemiş, "Avrupa kimliği Hıristiyanlık olmadan anlaşılabilir. Avrupa kıtası, medeniyetinin olgunlaşmasını

⁷ Zaman Gazetesi, (2. 1. 1987.)

⁸ Milliyet Gazetesi, (4. 2. 1987.)

⁹ Karluk, a.g.e., s. 377.

¹⁰ Bulaç, a.g.e., s. 111.

sağlayan ortak köklerini Hıristiyanlıkta bulmaktadır. Hıristiyan inancı, Avrupa kültür kimliğinin önemli bir unsuru"¹¹ der.

Bazı Batılı yazarlar da, Avrupa Birliği'nin kurulmasında Katolik Kilisesi'nin açık yararının bulunduğunu belirttikten sonra, Avrupa medeniyetinin Hıristiyan kaynaklarını harekete geçirerek "yeni Hıristiyanlaştırmayla" yeni bir ruhun teşvik edildiğini sözlerine eklemektedirler.¹²

Bir taraftan bu ve buna benzer görüşler ileri sürülürken, diğer taraftan bazıları da Avrupa'nın kökeninde özgün bir ilkenin olmadığını iddia etmektedir. Eski Yunan ve Latin uygarlıkları ve onların temelindeki ilkeler Avrupa'dan daha eskidir. Hıristiyanlık ilkesi ise Asya'dan gelmiş ve Avrupa'da yayılabilmesi ancak bininci yıl sonunda mümkün olabirmiştir.¹³ Yine Medeniyetler Çatışması'nın yazarı Samuel Huntington'a göre de din önemli bir unsur olmakla beraber Avrupa kültürünü belirlemede yegane unsur değildir.¹⁴ Bir Türk ilim adamı da aynı soruya cevap bulmaya çalışmakta ve, "Batı bir Hıristiyan Klubü mü? Hayır, ama Batı dini Hıristiyan olan ülkelerin inşa ettiği bir yapıdır. Dolayısıyla Batı bu değerlere önem vermektedir. AB yapı itibariyle dîni bir oluşum değil, sekülerdir, humanisttir, liberal pluralisttir"¹⁵ şeklinde bir tespitte bulunmaktadır.

Din adamları ve bazen de siyasetçiler Avrupa için Hıristiyanlığın önemine, ilim adamları ise onun yegâne unsur olmadığına atıf yapıp dursun, Birliğin kurumlarında aktif söz sahibi olanların verdiği demeçlere bakılırsa, onların konuya farklı bir boyuttan yaklaştığını görürüz. Bunlara göre din-devlet arasındaki ilişkiler her üye devletin kendilerinin karar vermesi gereken bir konudur. Hatta AB'de din-devlet ilişkisi anlamında farklı modellerin bulunması da bu sebebe dayandırılmakta, dolayısıyla AB her bir üye devlet tarafından seçilen din-devlet ilişkisi modeline müdâhale etmemektedir.¹⁶

¹¹ Mehmet S. Aydın, "Avrupa Birliği, Din ve Türkiye", *İslamiyât*, c. IV, S. 16, 2001, s. 11-20.

¹² Edmond Vandermersch, Jean Meydert, "Katoliklik", *Avrupa Birliği Ülkelerinde Dinler ve Laiklik*, haz. Jean Bauberot, çev. F. Arabacı, (Ufuk Kitapları), İstanbul 2003, s. 189.

¹³ Edgar Morin, *Avrupa'yı Düşünmek*, çev. Şirin Tekeli, (Afa Yayınları), İstanbul 1988, s. 33.

¹⁴ Samuel P. Huntington, "Batı Tektir Ama Evrensel Değildir", çev. F. O. Yıldırım, *Medeniyetler Çatışması*, der: Murat Yılmaz (Vadi Yayınları), 5. Baskı, Ankara 2001, ss. 108-122.

¹⁵ Mehmet S. Aydın, "Avrupa Birliği ve Din", *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu*, (Değişim Yayınları), İstanbul 2002, s. 3.

¹⁶ Neill Leonard, *Uluslararası Avrupa Birliği Şurası*, (Açılış Konuşması), (DİB Yayınları), Ankara 2000, c. I, s. 37.

Bütün bunlara rağmen üzerinde çalıştığımız Avrupa kıtası için Hıristiyanlığın önemli bir konumda olduğunu belirtmek gerekir. Bu dinin, müntesiplerince pratikte uygulanır olup olmadığı, kiliseye gidenlerin sayılarının sürekli düştüğü, Batı dünyasında agnostiklerin arttığı gibi hususlar ayrı bir tartışma konusudur. Çünkü her ne kadar Hıristiyanlığın çıkış noktası Orta Doğu olsa da, asıl gelişip büyüdüğü coğrafya Avrupa'dır.

Ne var ki Avrupa'daki din-devlet arasındaki bu ilişki, her zaman olumlu seyretmemiş, tarihte dünyanın bu bölgesinde dinden kaynaklanan kanlı mezhep çatışmaları yaşanmıştır. Bu mücadele neticesinde Kiliseye baş kaldırılıp reform hareketlerine girilmiş, Kilise kendi arasında bölünmeye giderek yeni mezheplerin doğmasına ve bugünkü modern anlamda laiklik, sekülerizm, insan hakları, demokrasi vb. kavramların gündeme gelmesine de zemin hazırlamıştır. Burada mevzubahis edilen laiklik bundan böyle, Avrupa'nın uzun ve karanlık tarihi gelişiminin sosyal, siyasal ve psikolojik şartlarının ortaya çıkardığı, özellikle 1789 Burjuva ihtilalinden sonra devletin varlığını ve siyasi gücünü Hıristiyanlık dini ve din adamlarına karşı koyabilmenin vazgeçilmez şartlarından biri olmuştur.¹⁷

Nihayet 1648 Vestfalya Antlaşması ile kitada sağlanan huzur ortamı ile beraber din savaşları da sona ermiş ve Avrupa Hıristiyanlığının bugünkü siyasi coğrafyasını belirleyen sınırlara ulaşılmıştır. Bunların sonucunda Avrupa'nın güneyinde Katolik, kuzeyinde ise Protestan devletler hâkim olmuştur. Doğusunda ise en erken dönemlerden beri gücünü hissettiren Ortodoksluk hâkimiyetini sürdürmüştür. Burada söz konusu edilen Antlaşmayı AB'ye doğru atılan ilk adımlardan biri olarak görenlerin sayısı da az değildir.¹⁸

Batıda din-devlet ilişkisinin tarihi seyrinden biraz ayrılarak konumuzla alakası bakımından Avrupa Birliğinde dinin konumuna baktığımızda daha değişik bir durumla karşılaşmaktayız. Doğrusu AKÇT ve AET gibi Avrupa Topluluklarını kuran antlaşmalar temel haklara ait bir katalog içermemiş,¹⁹ dolayısıyla burada dine yer verilmemiştir. Zira bu antlaşmalar başlangıçta ekonomik amaçlı olduğu için sosyal ve siyasal muhtevalara hiç değinilmemiştir. Nitekim bu gerçek Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 3-7 Mayıs 2000 yılında Ankara'da düzenlenen "Uluslararası Avrupa Birliği Şurası"na katılan AB Din Adamları Konseyi Genel Sekreteri Noel Treanor tarafından da dile getirilmiştir. Treanor, AB ülkelerinde

¹⁷ İsmail Çebi, "Laiklik", *Şamil İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, c. IV, s. 8.

¹⁸ Kürşat Demirci, "Hıristiyanlık", *DİA*, c. XVII, s. 332.

¹⁹ Tekinalp, a.g.e, s. 740.

din-devlet ilişkilerinin temel antlaşmalarda değil, ikincil yasalarla düzenlendiğini belirtmektedir.²⁰

Adı geçen kişinin burada ikincil yasalarla kastettiği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gibi evrensel hukuk normları ile Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nin aldığı kararlardır. Bir başka deyişle dinin mevzubahis edildiği ikincil hukuk, topluluk tüzükleri, yönergeler, kararlar, tavsiye ve görüşlerden oluşmaktadır.²¹ Ancak "Avrupa Vatandaşlığı" konseptinin gündeme geldiği Maastricht AB Antlaşmasından sonra "Temel Hak ve Özgürlükler" söz konusu edilmeye başlanmıştır. Nitekim Avrupa Birliği Müktesebatı veri tabanları olan celex (www.europa.eu.int/celex) ve eurlex (www.europe.eu.int/eurlex) iyice tarandığında orada da yüze yakın yerde "din" sözcüğünün geçtiği görülecektir.²² Bu gelişmelerin tabii sonucunda AB ile Kiliseler arasında de facto olarak Dini Arabirim Ofisleri faaliyete geçirilmiştir. Bu arabirimleri Katolik ve Protestanlar şeklinde iki ana grupta toplamak mümkündür. En büyük dini birim olması nedeniyle Katolik Arabirim Ofisleri arasında COMECE (Avrupa Toplulukları Piskoposları Komisyonu), OCIPE (Avrupa için Katolik Girişim ve Enformasyon Ofisi), ESPACES (Avrupa'da Toplum Kültür ve Dinsel Yaşam) ile Yardım Teşkilatı CARITAS'ı göstermek mümkündür.²³

Katoliklerin çok önceden başladığı Avrupa Birliği içindeki bu yapılanma Protestanlar için uyarıcı olmuş, onlar da Birlik içinde benzeri bir örgütlenmeye gitmişlerdir. Bu kilise, Conferance of European Churches (CEC) bünyesindeki Commission for Church and Society (CSC) ile AB kurumlarındaki varlığını sürdürmektedir. Keza İngiliz Anglikan ve Finlandiya Luteryan Kilisesi ile İsveç Kilisesi de benzer bir yapılanma içinde yer almıştır. Bu arada son üyelerle daha da aktif hale gelen ve başını Fener- Rum Patrikhanesi'nin çektiği Ortodoks Kiliseleri de CEC'e üye olmuşlardır. Ortodoks Kilisesi 1994 yılında AB nezdinde resmi bir temsilcilik açmıştır.

Netice itibariyle Kilise (din) Avrupa Birliği içinde şu veya bu şekilde etkin bir konumda varlığını sürdürmektedir. Avrupa Birliği Anayasasında Hıristiyanlığın ve dinin yer alması konusunda en yoğun ve ısrarlı gayreti Avrupa Kiliseler Konferansı(CEC) göstermiş-

²⁰ Nole Treanor, "Die Laender und Religion, Die Beziehungen zwischen Kirche und EU", *Internationaler Europaeischer Gemeinschaftsrat*, (DİB Yayınları), Ankara 2002, c. I, ss.104-117.

²¹ Tekinalp, *a.g.e.*, s. 69.

²² Gazi Erdem, "Avrupa Birliği Anayasasında ve Hukuk Müktesabatında Dinin Yeri", *III. Din Şurası*, (DİB Yayınları), Ankara 2005, s. 65.

²³ Vandermerse-Weydert, *a.g.m.*, s. 197.

tir.²⁴ O halde somut ve tarihsel bir kurum olan Kilise tüzel bir kişiliğe sahip, saygın, aktif bir konumdadır. Bu haliyle Kilise, her türlü millî ve milletlerarası faaliyetlerin tam içinde yer almaktadırlar. Ayrıca Kilisenin bu çerçevedeki varlığı, din ve vicdan özgürlüğünün kullanılmasına, dini eğitim ve öğretimin gelişmesine hiçbir zaman engel teşkil etmemektedir.

Dinin Avrupa ve Avrupa Birliği için önemine kısaca bu şekilde değindikten sonra, şimdi de Avrupa Birliğine üye 27 ülkenin din ve mezhep yapısına kısaca göz atmak istiyoruz. Ancak ne var ki Batı ülkelerinde dine dayalı istatistiğe çok fazla yer verilmediği, dindarlık üzerine yapılan istatistiklerin net olmadığı²⁵ ve nüfus sayımlarında dîni âdiyet sorulmadığından,²⁶ burada verilen oranlar kesinlik değil "yaklaşıklık" ifade etmektedir. Keza bu ülkelerdeki Müslümanların sayısının net olmayışı da, sayımın dîni mensubiyete göre değil, milliyetlere göre yapılmasından kaynaklanmaktadır.²⁷ Üstelik yararlandığımız kaynakların her birinde verilen rakamlar birbirini tutmamaktadır.

III- AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNİN DİN VE MEZHEP YAPISI

A-KUZEY AVRUPA

1-Danimarka

Nüfus: 5. 352 815.

Katılım Yılı: 1973

AB İçindeki Nüfusa Oranı: %1,3

Din ve Mezhep:

Luteran: % 90.

Ateist: % 8.²⁸

Katolik: % 0.50.

Yehova Şahitleri: % 0.29.

²⁴ Fikret Karaman, "Avrupa Birliği Sürecinde Dernekler ve Vakıfların Önemi", *III. Din Şurası*, s. 314.

Jean Martin Ouedraogo, "Almanya'da Kiliseler ve Devlet, Sekülerleşmiş Bir Toplumun Zor Laikleşmesi", *Avrupa Birliği Ülkelerinde Dinler ve Laiklik*, s. 43.

²⁶ Nitekim Almanya'da Weimar Anayasası'nın 137/III ve Federal Anayasa'nın 140. maddesi, "dîni âdiyete yer verilebilir, ancak kimse dîni kanaatini açıklamaya zorlanamaz. Devlet vatandaşın dîni âdiyetini ancak istatistikî bilgi amacıyla ilgili kanun çerçevesinde sorabilir" hükmüne yer vermektedir.

²⁷ Ouedraogo, *a.g.m.*, s. 50.

²⁸ Bu grup kimi istatistiklerde "Kiliseye bağlı olmayanlar" sınıfında geçmektedir.

İslam: % 0.16²⁹

Yahudi: % 0.10.

Baptistler: % 0.10.

2-Estonya

Nüfus: 1.423.316.

Katılım Yılı: 2004

KDMG: 10.00 dolar

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 0,3

Din ve Mezhep:

Hıristiyan: % 33.

İslam: % 0.01.

Bu ülke Sovyet işgali ile beraber uzun müddet Ateizmin etkisinde kalmıştır. 1935 yılında halkın % 33'ü İstanbul Ortodoks Kilisesi'ne bağlı iken daha sonra Rus Ortodoks Kilisesi'ne bağlanmıştır. 1925 yılında ise nüfusun % 80'i Luteran olarak görülmektedir. 1975 yıllarına doğru mezhep belirtilmeksizin % 10 kadar Hıristiyan ifadesine rastlanılmaktadır. Az da olsa ülkede Adventist, Yahudi, Luteran, Baptist ve Metodistler bulunmaktadır.³⁰

3-Finlandiya

Başkent: Helsinki

Yüzölçümü: 337.032 km².

Nüfus: 5.175.783.

Ulusal Bayramı: 6 Aralık

Katılım Yılı:1995

KDMG: 22.900 dolar

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 1.

Din ve Mezhep:

Luteran: % 86

Ortodoks: % 1.

Ateist: % 9.

İslam: % 0.04.

²⁹ http://www.islamicpopulation.com/europe_islam.html. Bu oran 2000 yılına aittir. Ancak 1990 sayımına göre ülkedeki Müslüman nüfus 90.000 civarında ve %1.80 dir. 2000 yılında 16.000 dolayında olması bir azalmayı göstermektedir. Bkz. http://www.adherents.com/adhloc/Wh_86.html(3. 11. 2004.)

³⁰ http://www.exxun.com/elfd/fd_Religions.html(10. 11. 2004.)

Yehova Şahitleri: % 0.55

4-İngiltere

Nüfus: 59.647.790.

Katılım Yılı: 1973

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 13.

Din ve Mezhep:

Anglikan: % 45.

Katolik : % 15.

İslam: % 1.48.

Presbiteryan: % 1,3

Metodist: % 1.

Sih: % 06,5.

Hindu: % 06,0

Yahudi: % 05,5³¹

5-İrlanda

Nüfus: 3.840.838.

Katılım Yılı:1973.

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 0.76.

Din ve Mezhep:

Katolik: % 91,6.

Anglikan Kilisesi: % 4.

İrlanda Kilisesi: % 2,5

İslam: % 0,4.

6-İsveç

Nüfus: 8.875.053.

Katılım Yılı: 1995.

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 1,7

Din ve Mezhep:

Luteran: % 94.

Katolik: % 1.50

Bâbtist: % 0.21.

---

³¹ http://www.exxun.com/elfd/fd_Religions.html (15. 11. 2004.)

İslam: % 0.28.

Yehova Şahitleri: % 0.27.

7-Letonya

Nüfus: 2.385.231.

Katılım Yılı: 2004

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 0,5

Din ve Mezhep:

Katolik: % 33:

İslam: % 0,0.

Bu ülkede 1935 yılında Luteranlar % 55, Katolikler ise % 24 olarak gözükmetedir. 1992 yılında ise Katoliklerin oranı % 33 olarak verilmektedir.

8-Litvanya

Nüfus: 3.610.535.

Katılım Yılı: 2004

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 0,7

Din ve Mezhep:

Katolik: % 80.

Bu mezhepten başka sayıları yüzdeyi bulmayacak kadar da olsa diğer dini gruplardan Luteran, Rus Ortodoks, Baptist, Müslüman ve Yahudiler bulunmaktadır.³²

B-BATI AVRUPA

1-Almanya

Nüfus: 83. 029.536.

Katılım Yılı: Kurucu Üye

AB İçindeki Nüfusa Oranı: % 17.

Din ve Mezhep:

Katolik: % 35 (28 Milyon)³³

Protestan: % 35 (28,2 Milyon)

İslam: % 4.06 (3,7 Milyon)

Doğu Almanya için durum biraz daha farklıdır. 1989 sayımlarına göre burada 4,1 milyon Protestan, 921.000 Katolik bulunmakta

³² http://www.exxun.com/elld/fd_Religions.html (15. 11. 2004.)

³³ Bu rakam 1994 yılına aittir. Bkz. Statistisches Bundesamt , *Datenreport 1997*, (BPB), Bonn 1997, s. 177.

bu ise halkın yaklaşık 3/1 inden daha az anlamına gelmektedir. Federal Almanya'nın güney kısmında Katolikler Kuzey kısmında ise Protestanlar yoğunluktadır. Ülkede Yahudi sayısı 54.000 kadardır. Hâlbuki bu sayı 1933 yılında 503.000 idi.³⁴

1987 sayımına göre ülkede 1,7 milyon Müslüman yaşamakta idi. 1997 sayımı sonunda ise bu sayının 2,8 milyona çıktığı ve bunların % 75'inin Türk asıllı oldukları belirtilmektedir.³⁵ Daha yakın istatistikler ise Almanya'da yaşayan Müslüman sayısını yaklaşık 3,7 Milyon olarak göstermektedir.³⁶ Türkiye Araştırmalar Vakfı tarafından yapılan yeni bir ankette ise, Almanya'da 2400 cami bulunduğu, bunların % 72.1'inin DİTİB çatısı altında toplandığı³⁷, bu ülkede yaşayan Türklerin % 93'ünün İslam dinine mensup olduğu, yine bu sayının % 88'ini Sünni, % 11'ini ise Alevilerin oluşturduğu vurgulanmaktadır.³⁸

Yine aynı kaynaklarda İslam içerisinde bir mezhep olarak tarif edilen Şiilere ait sayının Almanya için 125.000 olduğu, Dünya Müslümanlarının % 9'una tekabül ettikleri, bu ülkedeki Şiilerin çoğunun İran asıllı, bir kısmının ise Lübnan, Afganistan ve Türkiye'den olduklarına dikkat çekilmektedir.³⁹

Almanya için veriler, herhangi bir dine mensup olmayanlar ile Hıristiyan dini dışında bulunanların toplumun % 29' una tekabül etmesidir. Katolikler ülke çapında 7 Başpiskoposluk ve 20 Piskoposluk olarak örgütlenmişlerdir. Protestanlar ise 25.000 İlahiyatçı çalıştırmaktadır. Bu mezhebin 17.000 civarında bay ve bayan papazı kiliselerde aktif olarak görev yapmaktadır.⁴⁰

2-Avusturya

Nüfus: 8.150.835.

Katılım Yılı: 1995

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 1,6

Din ve Mezhep:

³⁴ Statisches Bundesamt, *Datenreport 1997*, Band 340, (Bundeszentrale für politische Bildung), Bonn 1997, s. 177.

³⁵ Ursula Spuler-Stegemann, *Muslims in Deutschland*, (Herder-Spektrum) Breisgau 1998, s. 44.

³⁶ http://www.islamicpopulation.com/europe_islam.html (19.11.2004.)

³⁷ Daha geniş bilgi için bkz. Ömer Yılmaz, "Yurtdışı Cami ve Cami Dışı Din Hizmetleri", *Din Hizmetlerinde Yöntem ve Verimlilik*, ed. H. Köken, (DİB Yayınları), Ankara 2006, ss. 233-240.

³⁸ Radikal Gazetesi, (30 10. 2004.)

³⁹ Thomas Lemmen, *Basis Wissen İslam*, (GTB), 2000, s. 83.

⁴⁰ Bkz. *Datenreport*, s. 176-179.

Katolik: % 78⁴¹

Protestan: % 6.

Ateist: % 6.

Bâbtistler: % 0.01

İslam: % 4.

Yehova Şahitleri: % 0.26.

3-Belçika

Nüfus: 10.258.762.

Katılım Yılı: Kurucu Üye

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 1.6

Din ve Mezhep:

Katolik: % 91.8

Protestan: % 3.5

Ateist: % 8.

İslam: % 0.37.

Yehova Şahitleri: % 0.46.

4-Fransa

Nüfus: 59.551.227.

Katılım Yılı: Kurucu Üye

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 11.

Din ve Mezhep:

Katolik: % 90.⁴²

Protestan: % 2.

İslam: % 5.98.

Ateist: % 3.4

Yahudi: % 1.

5-Hollanda

Nüfus: 15.981.472.

Katılım Yılı: Kurucu Üye

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 3.

---

⁴¹ <http://Bahâi-library.com/asia-pacific/Europe.htm> (17. 11. 2004.)

⁴² Bir anket kurumu olan CSA tarafından 2004 yılında yapılan bir ankete göre ise Fransız halkının % 64'ü kendini Katolik olarak tanımlamaktadır. % 27'si Ateist, % 22'si Protestan, % 7. Yahudi. (Bkz. B. Etienne, R. Liogier, *Etre bouddhiste en France aujourd'hui*, Paris, Hachette 1997)

Din ve Mezhep:

Katolik: % 36.90.

Hollanda Reform Kilisesi: % 18.

Reform Kiliseleri: % 8.3

Üye Olmayanlar: % 34.7

İslam: % 4.

6-Lüksemburg

Nüfus: 442.972.

Katılım Yılı: Kurucu Üye

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 00,7

Din ve Mezhep:

Katolik: % 94.

Protestan: % 1,2

İslam: % 0.01.

C-DOĞU AVRUPA

1-Çek Cumhuriyeti

Nüfus: 10.264. 212.

Katılım Yılı: 2004

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 2,2.

Din ve Mezhep:

Ateist: % 39.80.

Katolik: % 39.2.

Protestan: % 4.6.

Ortodoks: % 3.

İslam: % 0.02.

2-Macaristan

Nüfus: 10.106.017.

Katılım Yılı: 2004

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 2.2

Din ve Mezhep:

Katolik: % 67.5.

Kalvinist: % 20.

Luteran: % 5.

Ateist : % 4.

İslam: % 0.01

3-Polonya

Nüfus: 38.633.912.

Katılım Yılı: 2004

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 8.4

Din ve Mezhep:

Katolik: % 95.40.

Yehova Şahitleri: % 0.60.

Protestan: % 0.15.

Polonya'da 1996 yılında 2.650.000 civarında dinsiz olduğu varsayılmaktadır. 2000 yılında 2000 Müslüman ve 8.000 Yahudi görülmektedir.

4-Slovakya

Nüfus: 5.414.937.

Katılım Yılı: 2004

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 1.2

Din ve Mezhep:

Katolik: % 60

Ortodoks: % 4.10

Luteran: % 6.

Ateizm: % 10.

Yehova Şahitleri: % 0.24.

5-Bulgaristan

Nüfus: 7.800.000.

Katılım Yılı: 2007.

AB içindeki Nüfusa Oranı: %2.1

Din ve Mezhep:

Ortodoks: % 83

İslam: % 13

Katolik: % 1.5

Yahudi: % 0.8

6-Romanya

Nüfus: 21.300.000

Katılım Yılı: 2007

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 5

Din ve Mezhep:

Romanya Ortodoks: % 70.

Rum Ortodoks: % 10.

Ateist: % 7.

Dindışı: % 9.

İslam: % 1.

D-GÜNEY AVRUPA

1-İspanya

Nüfus: 40.037.995

Katılım Yılı: 1986

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 8.

Din ve Mezhep:

Katolik: % 99.

Protestan: % 0.79.

Yehova Şahitleri: % 0.26

İslam: % 0.50.

2-İtalya

Nüfus: 57.679.825.

Katılım Yılı: Kurucu Üye

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 12,5

Din ve Mezhep:

Katolik: % 87.

Ateist: % 10

İslam: % 1.37

Ortodoks: % 0.8

Yehova Şahitleri: % 0.6

3-Kıbrıs Rum Kesimi

Nüfus: 762.887.

Katılım Yılı: 2004

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 0.2

Din ve Mezhep:

Ortodoks: % 75

Katolik: % 1.

Protestan: % 1.

Yehova Şahitleri: % 0.27.

Kuzey Kıbrıs tam üye olduğu takdirde yaklaşık bu istatistiğe % 18 ile 200.000 Müslüman ilave edilecektir. Adada bunların yanında % 4 kadar Maronit, Ermeni ve diğer mezhep mensupları bulunmaktadır.

4-Malta

Nüfus: 394.538.

Katılım Yılı: 2004

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 0.09

Din ve Mezhep:

Katolik: % 98.

5-Portekiz

Nüfus: 10.066.253.

Katılım Yılı:1986

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 2,1

Din ve Mezhep:

Katolik: % 97.

Yehova Şahitleri: % 0.94.

İslam: % 0.04.

6-Slovenya

Nüfus: 1.930.132.

Katılım Yılı: 2004

AB içindeki Nüfusa Oranı: % 0.4

Din ve Mezhep:

Katolik: % 70.

Ateist: % 4.3.

Luteran: % 1.

Diğer: % 22.9.

İslam: % 0.03.

Yehova Şahitleri: % 0.16.

7-Yunanistan**Nüfus:** 10.623.835.**Katılım Yılı:** 1981.**AB içindeki Nüfusa Oranı:** % 2.1**Din ve Mezhep:**

Ortodoks: % 98.

İslam: % 1.

IV-Değerlendirme

1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla yeni katılan on üye ile beraber sayısını 25'e çıkaran Avrupa Birliği, daha önceki 381 milyonluk mevcut nüfusuna 74 milyon daha ilave ederek böylece toplam nüfusunu 455 milyona çıkarmıştır. 2007 yılında Romanya ve Bulgaristan'ın da bu Birliğe dâhil olmasıyla bu defa nüfus 30 milyon daha artmış ve hali hazırda topluluk 485 milyon civarına ulaşmıştır. 27 üyeli nüfusun din açısından ana hatları ile dağılımına baktığımızda bunların, % 50'sini Roma Katolik, % 15'ini Protestan, % 8'ini Anglikan, % 8'ini Ortodoks, % 5'ini Müslüman, % 0,3'ünü ise Yahudilerin oluşturduğu görülmektedir. Bu arada Birlik içerisinde % 14 kadar bir başka din mensubu ya da Ateist bulunmaktadır.

O halde şu an itibarıyla son yıllarda katılan üyelerin getirdiği 56 milyonluk Katolik mezhep nüfusuyla beraber 207 milyonla Katolikler ilk sırada yer almaktadır. Onları aynı dinin diğer mezhebi Protestan ve son iki üyeyle beraber Ortodokslar izlemektedir. Son on iki üye katılmadan önce 15 üyeli AB ülkelerinde varsayılan Müslüman nüfus 13, 2 milyon civarında idi. Bugün bu sayının 17 milyona yaklaştığı söylenebilir. Kesin sayılar net olarak bilinmemekle beraber bu dağılımı ülkeler bazında değerlendirecek olursak; 5 milyon Müslüman nüfus ile Fransa birinci, onu 3, 4 milyon ile Almanya, 3 milyon ile Bulgaristan, 1,6 milyon ile İngiltere, 500 bin ile Hollanda, 350 bin ile Avusturya, 200 bin ile Romanya izlemektedir.⁴³

Vakia bu tespitlerle birlikte Hıristiyan ağırlıklı Birliğin din anlamında Ateizm, hümanizm, diğer dini oluşum, mistik ve batını (ezoterik) inançlar ve Yehova Şahitleri ile problemlerinin artacağı anlaşılmaktadır.⁴⁴ Dünya çapında 5 milyon kadar olan Yehova Şahitlerinin 360.000 kadarı Almanya'da bulunmaktadır. Daha yakın za-

⁴³ Rakamlar farklılık göstermekle birlikte bkz. Olivier Carre-Musine el-Ahmedî, "Müslümanlar", *Dinler ve Laiklik*, ss. 229-234.

⁴⁴ Jean Bauberot, *Avrupa Birliği Ülkelerinde Dinler ve Laiklik*, ss. 37-38.

mana kadar dini bir cemaat olarak algılanmayan ve hukuken tanınmayan Yehova Şahitleri Almanya'da artık tüzel bir statü elde etmiştir. İstatistiklere bakılırsa gerek İslam gerekse Ateizm son yıllarda AB ülkelerinde büyük bir artış göstermektedir. Örneğin Danimarka, Hollanda ve Finlandiya'da daha önceki yıllara oranla gözle görülür bir Ateizm hareketi söz konusudur. Avrupa genelinde bu oran 1990 yılında % 3 iken, 2000'li yıllarda % 13'e yükselmiştir. Keza dini pratik ve inançlar, Avrupa genelinde büyük düşüş göstermekte⁴⁵, kendisinin "dindar olmadığını" açıklayanların oranı % 25'e kadar yükselmektedir.⁴⁶

Yine Fransızca yayımlanan "Le Monde des Religions" adlı bir dergi tarafından yakın bir zamanda yapılan ankete göre, iki gelecekte Katolik devlet Avusturya ve Fransa'nın bu özelliğini gittikçe yitirmeye başladığı iddia edilmektedir. Çalışmamız içindeki Fransa ile ilgili bilgilerin dipnotunda da bunu açıkça görmek mümkündür. Buna karşın Ateist ve Müslümanlarda büyük bir gelişmenin olduğu, 90'lı yıllarda 60 milyonluk Fransa'nın % 80'i Katolik iken bu oranın şimdilerde % 51'e gerilediği belirtilmektedir. Aynı dergi, Ateistlerin % 23 olan oranlarının % 31'e yükseldiğini yazmaktadır. Anılan derginin yönetmeni Frederic Lenoir, aynı tehlikenin Avusturya için de söz konusu olduğunu, "Wiener Zeitung" adlı gazetenin Avusturya'ya geleneksel Katolik devlet demenin artık sona doğru yaklaştığını iddia etmektedir.⁴⁷

Bununla beraber bu ülkelerin hemen hemen hepsinde gözle görülür oranda bir iç mezhep hareketleri dikkatimizi çekmektedir. Bu anlamda mezhep değiştirme ya da Kilise üyeliğinden çıkmalarda büyük bir artış görülmektedir. Örneğin 1951 yılında Almanya'da Protestanların oranı % 51 iken, günümüzde nerdeyse Katolikler ile eşit seviyeye gelerek bu oran % 35'lere kadar düşmüştür. Bu düşüş her iki mezhep için yıldan yıla daha da artarak devam etmektedir. 1994 yılındaki sayıma göre Almanya'daki 28 milyon olan Katolik sayısı, daha yakın zamanda verilen bir istatistiğe göre 26.16 milyon olarak verilmekte, bu bile 2002 yılına oranla 300.000 kadar düşüş anlamına gelmektedir.⁴⁸ Yine Hollanda örneğinde % 40 kadar herhangi bir mezhebe mensup olmayanların varlığı dikkatimizden kaçmamaktadır. Aradaki bu farkın Ateizm, İslam ve Doğu dinleriyle kapatıldığını tahmin ediyoruz. Yine eski Doğu Blok'u ülkelere ayrılan ve nüfusu aynı bloğun diğer ülkelere göre oldukça

⁴⁵ Françoise Lautman, "Yeni Bir Demokraside Kilise" s. 89, 91; Jean-Paul Martin, "Hollanda'da Dini Akımlar ve Hümanizm", *Dinler ve Laiklik*, ss. 155-156, 158.

⁴⁶ Franchi, "Hümanizm ve Laiklik", *Dinler ve Laiklik*, s. 279.

⁴⁷ http://www.idea.de/index.php?id=217&tx_ttnews%5Btt_news%5D=50229&tx_ttnews%5BbackPid%5D=128&cHash=10556925fb (11.01.2007.)

⁴⁸ <http://www.kna.de> (3.11.2004.)

fazla olan Bulgaristan ve Romanya'da ateistler azımsanmayacak bir oran teşkil etmektedir.

Tahlilden çıkarabileceğimiz bir diğer sonuç da İslam ile ilgilidir. Çok kullandığımız Almanya örneğinden hareketle İslam, gerek bu ülkede gerekse diğer Batı ülkelerinde iki büyük mezhebi takip edecek noktaya ulaşmıştır. Nitekim yukarıda söz konusu edilen dergi haberine göre şu anda Avusturya'da % 5 civarında olan Müslüman nüfusun asrın ortalarına doğru % 14 ila % 26 civarına yaklaşacağı tahmin edilmektedir. Adı geçen ülkelerde başta Müslüman Türkler olmak üzere diğer İslam ülkelerinden çalışmaya gelen işçilerin yoğunluğu ile o ülkelerde yaşayan Müslümanların doğum oranının sürekli artması bu artışın ana nedenleri arasında gösterilmektedir. Buna mukabil Avrupa nüfusu giderek yaşlanmakta ve doğum oranları çok düşük seyretmektedir. 1900 ila 1970 yılları arasındaki artış eğilimlerine bakıldığında, Hıristiyanlıkta bu oran % 1. 27 iken, Müslümanlarda % 2.11'e ulaşmaktadır. Artıştaki eğilim bu durumu koruyabilirse, 2050 yıllarında Müslümanların sayı bakımından Hıristiyanlara yetişi ihtimal dahilindedir.

Sonuç

Ülkemiz ile Avrupa Birliği arasındaki ilişki süreci kırk yılı aşkındır devam etmektedir. Günümüzde ise tam üyelik müzakereleri yapılmaktadır. Bu görüşmelerin üyelikle sonuçlanıp, sonuçlanamayacağı, ya da bunun yakın veya uzak vadede gerçekleşip gerçekleşmeyeceği farklı bir tartışma konusudur. Bu konuda kimileri iyimser, kimileri ise daha karamsar bir tablo çizmektedir.

Ancak neresinden bakılırsa bakılsın, Birlik her ne kadar ekonomik amaçlı yapılırsa da, "din" de önemli bir faktör olmaya devam etmekte ve bir ülkenin adaylığa kabulünde önemli rol oynamaktadır. Pek tabii meseleyi sadece dine indirgemek yanıltıcı olur. İşin sosyal, siyasal, iktisâdî, demografik ve kültürel boyutu da göz ardı edilmemelidir. Eğer Ülkemizin tam üyeliği gerçekleşecek olursa, bunun dinler arası diyaloga, kültür ve medeniyetler arası buluşmaya, hatta dünya barışına büyük katkı sağlayacağı söylemek abartılı bir ifade olmayacaktır.